

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра загальної, вікової та педагогічної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов

“ _____ ” _____ 2014 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія вікова

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки _____ 6.040201 «Математика»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення _____ Інститут суспільства

(назва інституту, факультету, відділення)

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма Психологія вікова
для студентів за напрямом підготовки 6.040201 «Математика»

Розробники: Цибулько Інна Олександрівна, викладач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

Протокол від “29” серпня 2014 року № 1

Завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології

_____ (О.П. Сергєєнкова)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма курсу «Психологія вікова» розроблена з урахуванням вимог щодо удосконалення професійної та психологічної підготовки працівників навчальних закладів та підготовки конкурентноспроможних та висококваліфікаційних фахівців. В результаті стрімкого розвитку суспільства та інформаційних технологій, сформувалася нагальна потреба в спеціалістах, які розумітимуть специфіку психічного розвитку та становлення особистості на різних етапах онтогенезу, зможуть знайти індивідуальний та особистісний підхід до суб'єктів навчання, а також зможуть застосовувати знання з психології в своїй практичній діяльності. Відтак, в контексті високих вимог до розвитку національної школи проблема озброєння майбутніх викладачів математики знаннями з вікової психології набуває особливої актуальності.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Психологія вікова» є нормативним документом КУ імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою загальної, вікової та педагогічної психології на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати бакалавр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Психологія вікова», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

«Психологія вікова» є складовою частиною дисциплін психолого-педагогічного циклу нормативного блоку. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема: опанування системою знань про закономірності психічного розвитку та становлення особистості на різних етапах її життя.

Тому конкретною **метою** курсу «Психологія вікова» є забезпечення майбутніх викладачів математики теоретичними знаннями з основ вікової психології; озброєння студентів знаннями психологічних закономірностей розвитку особистості на різних етапах онтогенезу, а також здійснення практичної підготовки студентів для роботи з людьми різних вікових категорій.

Основні завдання курсу:

1. Ознайомити слухачів з основами поняттями, принципами, концепціями вікової психології.

2. Висвітлити специфіку психічного розвитку людини на різних етапах онтогенезу, підходи до періодизації психічного розвитку особистості

3. Виробити у студентів ряд умінь та навичок застосування набутих знань у практичних сферах своєї діяльності, активізувати особистісний та творчий потенціал майбутнього фахівця.

В результаті засвоєння курсу студенти повинні **знати**:

– основи вікової психології: предмет, методи, основні закономірності, принципи і структуру науки, її сучасні теоретичні концепції;

– загальні закономірності розвитку психіки людини: умови, чинники, рушійні

сили; особливості пізнавальних процесів, емоційно-вольової, мотиваційної сфер, індивідуально-психологічних характеристик людей різного віку.

Курс покликаний формувати у студентів такі **уміння**:

– застосовувати отримані знання з вікової психології для організації діяльності і спілкування особистості в різні вікові періоди, для створення умов, що сприяють конструктивному психічному розвитку людини;

– враховувати в навчально-виховному процесі сензитивні періоди розвитку людини;

– враховувати вікові особливості людини в психолого-педагогічній роботі;

– орієнтуватися на нормативи кожного вікового періоду у психодіагностичній та психокорекційній роботі;

– аналізувати витoki психологічних проблем індивіда в його онтогенезі.

Підвищенню ефективності семінарських занять сприятиме передбачене програмою виконання навчально-дослідницьких завдань.

Курс «Психологія вікова» передбачає тісний зв'язок з дисциплінами: загальна психологія, соціальна психологія, історія психології, основи психоконсультації та психокорекції, психологія особистості.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 108 год., із них 16 год. – лекції, 12 год. – семінарські заняття, 36 год. – самостійна робота, самостійно робота з підготовки до іспиту – 36 год.

Вивчення студентами навчальної дисципліни «Психологія вікова» завершується складанням іспиту.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів 3	Галузь знань 0402 «Фізико-математичні науки»	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.040201 «Математика»		
Модулів – 2		Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 108		3-й	-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	16 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		12 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		72 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		4 год.	
Вид контролю:			
екз.			

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семинарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль I. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ. ПСИХОЛОГІЯ ДИТИНСТВА									
1.	Вікова психологія як наука			2				4	
2.	Вікова періодизація психічного розвитку людини			2		2		4	
3.	Психологія раннього та дошкільного дитинства			2		2		6	
4.	Психічний розвиток молодших школярів			2		2		4	
Разом		36		8		6	2	18	2
Змістовий модуль II. ПСИХОЛОГІЯ ДОРΟΣЛІШАННЯ ТА ДОРΟΣЛОСТІ									
5.	Психічний розвиток підлітків			2		2		6	
6.	Психологія юнацтва			2		2		4	
7.	Психологія дорослості			2		2		4	
8.	Психологічні особливості пізньої дорослості			2				4	
Разом		36		8		6	2	18	2
Самостійна робота з підготовки до іспиту								36	
Разом за навчальним планом		108		16		12	4	72	4

**ПРОГРАМА КУРСУ
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I
ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ. ПСИХОЛОГІЯ ДИТИНСТВА**

Лекція 1. Вікова психологія як наука (2 год.)

Вікова психологія як наука, її предмет та завдання. Місце вікової психології в системі психологічних знань, її зв'язки з іншими науками. Історія виникнення та становлення вікової психології. Структура вікової психології. Наукове дослідження у віковій психології, його методологія. Специфіка використання загальнонаукових методів при дослідженні психічного розвитку людини.

Поняття про психічний розвиток людини та його особливості. Взаємозв'язок психічного розвитку індивіда та формування його особистості. Характеристика показників психічного розвитку. Вікові й індивідуальні особливості психічного розвитку, їх співвідношення. Адекватні та неадекватні особливості психічного розвитку. Явища акселерації та ретардації у формуванні особистості. Поняття про сенситивні періоди розвитку психіки, їх значення та критерії вияву.

Основні поняття теми:

Вікова психологія, психічний розвиток, психологія дитинства, підліткова психологія, психологія юнацтва, психологія дорослості, геронтопсихологія

Семінар 1. Концепції психічного розвитку людини (2 год.)

Лекція 2. Вікова періодизація психічного розвитку людини (2 год.)

Поняття про психологічний вік людини, його співвідношення з хронологічним віком. Діагностика психологічного віку особистості. Проблема здійснення вікової періодизації психічного розвитку людини: методологічний, хронологічний та етнічний аспекти. Сучасна вікова періодизація психічного розвитку людини. Аналіз критеріїв здійснення вікової періодизації психічного розвитку – соціальної ситуації розвитку, психічних суперечностей, провідної діяльності та психічних новоутворень.

Основні поняття теми:

Вікова періодизація психічного розвитку людини, психічні суперечності, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, психічні новоутворення, психологічна криза, сенситивний період.

Лекція 3. Психологія раннього та дошкільного дитинства (2 год.)

Пренатальний період як базовий для зародження психіки дитини. Психологічні особливості новонародженого. Психічний розвиток дитини першого року життя.

Ранній вік як етап онтогенезу людини, розгляд його значення у становленні особистості базовими психологічними концепціями. Фізичні надбання дитини раннього віку та їх вплив на розвиток психіки. Соціальна ситуація розвитку переддошкільника. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна в ранньому віці, її динаміка. Формування психічних новоутворень пізнавальної та особистісної сфер в ранньому віковому періоді. Розвиток мовлення переддошкільника.

Дошкільний період як етап онтогенезу людини, його внесок у психічний

розвиток. Аналіз соціальної ситуації розвитку дитини 3-6 років життя. Значення відвідування дитячого садка для соціалізації дитини. Ігрова діяльність – провідна для психічного розвитку дошкільника, її функції та динаміка. Зміст та механізми формування психічних новоутворень дошкільняти. Розвиток мовлення дитини в дошкільньому віці.

Основні поняття теми:

Криза новонародженості, криза 1-го року життя, предметно-маніпулятивна діяльність, наочно-дійове мислення, криза 3-ох років, статус дошкільника, психологічна готовність дитини до школи.

Семінар 2. Психічний розвиток дитини раннього та дошкільнього віку (2 год.)

Лекція 4. Психічний розвиток молодших школярів (2 год.)

Вплив фізичного розвитку молодшого школяра на його психіку. Соціальна ситуація розвитку учня початкової школи, детермінанти формування внутрішньої позиції школяра. Специфіка спілкування молодших школярів з вчителями. Вплив комунікативного стилю педагога на адаптацію дитини до шкільного середовища. Розгортання взаємин учня з однокласниками, формування статусу в класному колективі. Зміни змісту та форм спілкування дитини з батьками. Проблема «учнівського егоїзму», її причини та вияви. Психолого-педагогічні умови адаптації першокласника до умов шкільного навчання. Початкова шкільна дезадаптація: ознаки, вияви та способи корекції. Характеристика учіння як провідної діяльності дитини молодшого шкільного віку. Структура учіння молодших школярів, динаміка навчальної мотивації. Психологічні причини неуспішності учнів початкової школи.

Основні поняття та категорії теми:

Статус школяра, внутрішня позиція школяра, статева диференціація молодших школярів, учбова діяльність, мета, мотиви учіння.

Семінар 3. Формування особистості учня початкової школи.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II ПСИХОЛОГІЯ ДОРΟΣЛІШАННЯ І ДОРΟΣЛОСТІ

Лекція 5. Психічний розвиток підлітків (2 год.)

Специфіка підліткового віку в онтогенезі людини. Особливості фізичного та фізіологічного розвитку підлітка та їх вплив на розвиток психіки. Аналіз соціальної ситуації розвитку учня основної школи. Типові психічні суперечності віку. Проблема взаємин підлітків з дорослими, специфіка спілкування підлітків з батьками.

Підліткова шкільна дезадаптація: причини, вияви та способи корекції. Специфіка провідної діяльності підліткового віку: альтернативні наукові підходи. Спілкування підлітків з ровесниками, формування та вияви почуття дорослості. Зміни в учінні підлітка, динаміка мотивації учіння в основній школі. Психологічні детермінанти низької успішності учнів основної школи. Резерви пізнавальних можливостей підлітків та способи їх ефективного використання вчителем. Розвиток мовлення в підлітковому віці.

Основні поняття теми:

Підлітковий вік, пубертатний період, підліткова реакція емансипації щодо

дорослих, підліткова референтна група, почуття дорослості, інтимно-особистісне спілкування, підліткова криза.

Семінар 4. Психологічні особливості важковиховуваних підлітків.

Лекція 6. Психологічні особливості юнацтва (2 год.)

Юність як етап онтогенезу, її загальне функціональне призначення. Загальні соціальні та психологічні особливості юнацького віку. Альтернативні моделі соціального статусу юнаків, їх вплив на психіку. Характеристика систем спілкування юнаків з дорослими: проблема конфлікту поколінь і налагодження міжпоколінної наступності. Вияви та спричиненість юнацького максималізму та егоцентризму. Особливості спілкування юнаків з ровесниками, становлення дружби та кохання. Учбово-професійна діяльність як провідна для юнацького віку. Зміни інтелекту, формування індивідуального стилю інтелектуальної діяльності. Становлення особистості юнаків і дівчат. Формування самовизначення як центрального психічного новоутворення віку. Криза 17-ти років, її детермінація вияви та шляхи подолання.

Основні поняття теми:

Юність, самовизначення, проблема сенсу життя, навчально-професійна діяльність, криза юнацького віку.

Семінар 5. Становлення особистості в юнацькому віці.

Лекція 7. Психологія дорослості (2 год.)

Особливості фізичної сфери людини дорослого віку та їх вплив на психіку. Періодизація психічного функціонування людини епохи дорослості. Поняття про пік фізичних та розумових можливостей дорослої людини, досягнення професійного акме. Типові психічні настанови та завдання представників раннього, середнього та пізнього дорослого віку. Зміни в сфері пізнання, функціонування інтелекту. Досягнення особистісної ідентичності, вияви психічної індивідуальності. Механізми самореалізації представників дорослого віку – сімейний та професійний напрямки, їх динаміка щодо вікових періодів дорослості. Криза «середини життя», її детермінація, вияви та шляхи подолання. Диференціація гендерних психологічних властивостей чоловіків та жінок. Специфіка сімейних взаємин в середньому дорослому віці, детермінанти та динаміка ефекту «спустілого гнізда».

Основні поняття теми:

Психологічна зрілість особистості, нормативні та ненормативні життєві події, професійний цикл, акме, одруження, батьківство, стадії батьківства, криза середини життя.

Семінар 6. Налагодження і розгортання близьких взаємин в дорослому віці

Лекція 8. Психологічні особливості пізньої дорослості (2 год.)

Старість як етап онтогенезу людини, її періодизація. Історичний характер тривалості життя і строків старіння. Анатомо-фізіологічні процеси старіння. Соціальна ситуація розвитку людини в старості. Особливості когнітивної сфери людей похилого

віку. Новоутворення пізньої дорослості. Мудрість як соціально-психологічний феномен. Розвиток особистості людини в літньому віці. Проблема збереження особистісної ідентичності в пізньому дорослому віці. Специфіка соціальних взаємин людини пізнього дорослого віку.

Специфічні зміни емоційної і мотиваційної сфер. Психічне старіння і типи старості. Вмирання і смерть: етапи, переживання, ставлення.

Основні поняття теми:

Старіння, береження особистісної ідентичності, пенсійна зрілість, криза «Я-інтеграції», мудрість.

IV. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар 1.

Тема: Концепції психічного розвитку людини (2 год.)

План:

1. Біогенетичні підходи до вивчення психіки дитини.
2. Тлумачення психоаналітичними теоріями психічного розвитку.
3. Теорія соціального наuczіння про розвиток психіки дитини.
4. Когнітивний підхід до трактування психічного становлення особистості.
5. Аналіз базових вітчизняних концепцій психічного розвитку (Г.С.Костюк, Л.С. Виготський, Д.Б.Ельконін, Л.І.Божович).

Основна література: 1, 2, 3, 4, 5

Додаткова література: 5, 8, 22.

Семінар 2.

Тема: Психічний розвиток дитини раннього та дошкільного віку (2 год.)

План:

1. Особливості розвитку пізнавальної сфери дитини раннього віку.
2. Формування особистості дитини раннього віку. Криза 3 років.
3. Розвиток пізнавальної сфери психіки в дошкільному віці.
4. Формування особистості дитини 3-6 років життя.
5. Шкільна зрілість дошкільнят, її складові компоненти та діагностика.

Основна література: 1, 2, 3, 4, 5

Додаткова література: 5, 8, 10, 11, 12, 24, 40

Семінар 3.

Тема: Формування особистості учня початкової школи (2 год.)

План:

1. Розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра
2. Особливості емоційної сфери молодших школярів.
3. Розвиток вольової регуляції в молодшому шкільному віці.

4. Вияви індивідуально-типологічних властивостей та формування самосвідомості учнів початкової школи.
5. Характеристика базових психічних новоутворень молодшого шкільного віку.

Основна література: 1, 2, 3, 4, 5

Додаткова література: 1, 5, 13, 15, 23, 28, 35.

Семінар 4.

Тема: Психологічні особливості важковиховуваних підлітків (2 год.)

План:

1. Поняття важковиховуваності та її вияви у підлітків.
2. Причини важковиховуваності підлітків:
 - а) біологічні детермінанти порушень поведінки учнів основної школи;
 - б) помилки сімейного виховання як причини важковиховуваності підлітків;
 - в) соціальна ізольованість як фактор виникнення та закріплення неадекватної поведінки підлітків.
3. Специфіка педагогічної взаємодії з важковиховуваними підлітками.

Основна література: 1, 2, 3, 4, 5

Додаткова література: 3, 4, 9, 16, 18, 21, 25, 31, 33, 34, 36.

Семінар 5.

Тема: Становлення особистості в юнацькому віці (2 год.)

План:

1. Світ – не ідеал: проблема юнацького максималізму та пошуку сенсу життя.
2. Взаємини юнаків з дорослими: проблема конфлікту чи наступності поколінь.
3. Спілкування з ровесниками: дружба, закоханість, кохання чи самотність і розгубленість.
4. Професійний вибір: покликання чи розрахунок.

Основна література: 1, 2, 3, 4, 5

Додаткова література: 19, 26, 29, 38

Семінар 6.

Тема: Встановлення та розгортання близьких взаємин в дорослому віці (2 год.)

План:

1. Фактори та механізми вибору шлюбного партнера.
2. Одруження: типи шлюбів, процеси шлюбної адаптації.
3. Батьківство, його розгортання в дорослому віці.
4. Проблема особистісної самотності представників дорослого віку.

Основна література: 1, 2, 3, 4, 5

Додаткова література: 2, 6, 7, 17, 20, 27, 32, 37, 39

V. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль I.

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ, ПСИХОЛОГІЯ ДИТИНСТВА

Заповнити таблицю щодо специфіки психічного розвитку дитини в ранньому, дошкільному та шкільному віці (психічні суперечності, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, новоутворення, криза) – 5 балів.

Змістовий модуль II.

ПСИХОЛОГІЯ ДОРΟΣЛІШАННЯ І ДОРΟΣЛОСТІ

Заповнити таблицю щодо специфіки психічного розвитку підлітків та юнацтва (психічні суперечності, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, новоутворення, криза) – 5 балів.

VI. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідне завдання є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Психологія вікова» – це вид навчально-дослідної роботи студента, яка містить зміст та аналіз результатів дослідницької діяльності, відображає певний рівень його практичної навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Форма ІНДЗ: завершена практична дослідницька робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних і семінарських занять.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-навчального дослідження у вигляді звіту про виконання індивідуальної роботи

Етапи виконання ІНДЗ:

1. Ознайомитися з методикою дослідження психологічного явища.
2. Провести діагностику психологічного явища.
3. Обрахувати отримані результати та надати інтепретацію
4. Розробити психологічні рекомендації для вчителів, батьків, дитини щодо профілактики (корекції) негативних наслідків досліджуваного явища.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1	Встановлення контакту з респондентом. Виконання діагностичної методики.	5
2	Обрахування та інтерпретація отриманих результатів.	3
3	Підготовка психологічно обґрунтованих рекомендації для вчителів, батьків, дитини щодо профілактики (корекції) негативних наслідків досліджуваного явища.	15
4	Змістовне та своєчасне оформлення звітньої документації	3
5.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи	4
Разом		30 балів

Шкала оцінювання ІНДЗ

(індивідуального навчально-дослідногозавдання)

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає Рівню	Оцінка за традиційною Системою
Високий	25-30	Відмінно
Достатній	20-24	Добре
Середній	15-19	Задовільно
Низький	До 14	Незадовільно

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Психологія вікова». Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – **30 балів**

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Психологія вікова» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів з курсу «Психологія вікова» застосовуються такі методи:

- **методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік, екзамен;
- **методи письмового контролю:** письмове тестування; контрольна робота, ведення таблиці, складання термінологічного словника, реферат;
- **методи самоконтролю:** самооцінка, самоаналіз.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання

здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для контролю подано у таблиці 7.1, 7.2

Таблиця 7.1

**Розрахунок рейтингових балів за видами
поточного та підсумкового контролю**

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1	Відвідування лекцій	8
2	Семінарські заняття	66
3	Індивідуальна навчально-дослідницька робота	30
4	Самостійна робота	15
5	Модульні контрольні роботи	50
6	Загальна максимальна кількість поточних балів	169
7	Коефіцієнт	2,8
8	Екзамен	40
Підсумковий рейтинговий бал		100

Таблиця 7.2

**Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки
ECTS**

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	E,D
75 – 89	«добре»	C,B
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 7.3.

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання модульних контрольних робіт та індивідуальної роботи.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

•Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій, семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація, перегляд відео-фільмів.
- Практичні: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні,

дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості тощо.

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ медіа-презентації;
- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для модульного оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);

X. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет, завдання та структура вікової психології.
2. Огляд історії становлення вікової психології.
3. Особливості застосування загальнонаукових методів у віковій психології.
4. Поняття про психічний розвиток, його особливості.
5. Біогенетичні концепції психічного розвитку дитини.
6. Психоаналітичне тлумачення психічного розвитку особистості.
7. Зміст біхевіористичного тлумачення психічного розвитку дитини.
8. Когнітивний підхід до психічного становлення індивіда.
9. Теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського.
10. Концепція діалектичного характеру психічного розвитку Г.С.Костюка.
11. Роль біологічної основи як фактору психічного розвитку особистості.
12. Соціальне середовище як умова і джерело психічного розвитку людини.
13. Діяльність як фактор психічного розвитку особистості.
14. Поняття про психологічний вік. Вікова періодизація психічного розвитку.
15. Аналіз критеріїв здійснення вікової періодизації психічного розвитку.
16. Вікові кризи психічного розвитку людини, їх причини та вияви.
17. Поняття про сензитивні періоди психічного розвитку особистості. Вікові та індивідуальні особливості розвитку психіки.
18. Вплив навчання та виховання на психічний розвиток особистості.

19. Аналіз показників психічного розвитку особистості.
20. Стадії пренатального розвитку дитини, їх значення для формування психіки дитини.
20. Вплив психологічних факторів пренатального розвитку на психіку новонародженого.
21. Психологічні особливості новонародженого.
22. Взаємозв'язок фізичного та психічного розвитку немовляти.
23. Розвиток мовлення в немовлячому віці.
24. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність дитини раннього віку.
25. Розвиток пізнавальної сфери переддошкільника.
26. Формування особистості дитини раннього віку. Криза 3-х років.
27. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність дошкільняти.
28. Розвиток пізнавальної сфери дитини дошкільного віку.
29. Розвиток мовлення дитини в дошкільному дитинстві.
30. Формування особистості дошкільняти.
31. Шкільна зрілість дошкільняти: складові компоненти і діагностика.
32. Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра.
33. Учбова діяльність - провідна для психічного розвитку молодшого школяра; динаміка мотивації учіння.
34. Формування особистості учня початкової школи.
35. Розвиток пізнавальної сфери в молодшому шкільному віці.
36. Розвиток мовлення в молодшому шкільному віці.
37. Початкова шкільна дезадаптація: причини, вияви та способи профілактики й корекції.
38. Вплив фізичного розвитку підлітка на його психічну сферу; проблема «пубертатного стрибка».
39. Соціальна ситуація розвитку підлітка – система взаємин і соціальний статус.
40. Характеристика учбової діяльності підлітка, зміни мотивації, причини низької успішності.
41. Розвиток пізнавальної сфери в підлітковому віці.
42. Розвиток мовлення в підлітковому віці.
43. Формування особистості підлітка. Криза 13-ти років.
44. Підліткова шкільна дезадаптація: причини, вияви та способи корекції.
45. Поняття про важковиховуваність підлітків та її причини.
46. Вияви і способи корекції важковиховуваності підлітків.
47. Соціальна ситуація розвитку юнацтва: альтернативні моделі.
48. Провідна діяльність та спілкування юнаків з навколишніми людьми.
49. Формування основних психічних новоутворень юнацького віку: самовизначення, індивідуальний план роботи інтелекту.
50. Криза 17-ти років, її причини, симптоматика та конструктивне подолання.
51. Фізичні зміни та функціонування інтелекту в ранньому дорослому віці.
52. Розгортання професійного циклу в ранній дорослості.
53. Встановлення близьких взаємин в ранньому дорослому віці.
54. Розгортання батьківських функцій в ранній дорослості.

55. Механізми самореалізації в середньому дорослому віці.
56. Криза середини життя, її детермінація та перебіг.
57. Розгортання професійного циклу в середньому дорослому віці.
58. Особистісні зміни в середньому дорослому віці.
59. Старіння і його вплив на психіку людей похилого віку.
60. Функціонування особистості людини пізнього дорослого віку.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Вікова та педагогічна психологія. За ред. Скрипченка О.В. – К.: Просвіта, 2001.
2. Савчин М.В. Василенко Л.П. Вікова психологія: начальний посібник. – К.: Академвидав, 2005. – 360 с.
3. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 346с.
4. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). – К., 2005. – 109с.
5. Кутішенко В.П. Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум: Навч. посіб. – К.: Каравела, 2009. – 338с.
6. Психология возрастных кризисов: Хрестоматия / Сост. К.В.Сельченко. – Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001.

Додаткова

1. Адаптація дитини до школи. Упорядник: Максименко С.Д. – К., 2003.
2. Андреева Т.В. Социальная психология семейных отношений: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во СПб. Университета, 1998.
3. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков. – К., 1986.
4. Байярд Р.Т., Байярд Д. Ваш беспокойный подросток. – М., 1991.
5. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968.
6. Бурлачук Л.Ф., Коржова Л.Ю. Психология жизненных ситуаций. – М., 1998.
7. Варга А.Я. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс. – СПб.: Питер, 2001.
8. Вікова психологія. За ред. Костюка Г.С. – К.: Радянська школа, 1976.
9. Власова О.І. Педагогічна психологія. – К.: Либідь, 2005.
10. Выготский Л.С. Кризис семи лет. Собр. соч. в 6 томах. Т.4. – М., 1988.
11. Выготский Л.С. Раннее детство. Собр. соч. в 6 томах. Т.4;. – М., 1988.
12. Гиппенрейтер Ю.Б. Общаться с ребенком. Как? – М., 2000.
13. Гільбух Ю.З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра. – К., 1992.
14. Дружинин В.Н. Психология семьи. – М.: Владос, 1996.
15. Захаров А.И. Предупреждение отклонений в поведении ребенка. – СПб.: Питер, 1997.
16. Зинченко С.Н. Трудные дети. – К., 1988.

17. Караванова О.А. Психология семейных отношений: Учебное пособие. – Самара: Издательский дом «БАХРАТ-М», 2001.
18. Коляда М. Шпаргалка для родителей. Как быть с трудновоспитуемыми детьми? – Донецк, 1988.
19. Кон И.С. Психология старшеклассника. – М.: Просвещение, 1981.
20. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: Брачно-семейные отношения. – СПб.: Питер, 2000.
21. Кочетов В.И., Верещинская Н.Н. Работа с трудными детьми. – М., 1998.
22. Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Питер, 2000,
23. Курчина М.Ш. Ребенок с «характером». – СПб., 1996.
24. Мухина В.С. Шестилетний ребенок в школе. – М.: Просвещение, 1986.
25. Підліток на порозі III тисячоліття. Збірник Міського психологічного центру. – К., 2001.
26. Подмазин С.И., Сибиль Е.А. Как помочь подростку с трудным характером. – К.: НПЦ Перспектива, 1996.
27. Психология семьи. Хрестоматия. – Самара: Издательский дом «БАХРАТ-М», 2007.
28. Рабочая книга школьного психолога. Под ред. Дубровиной И.В. – М.: Просвещение, 1991.
29. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. – СПб.: Питер, 2000.
30. Роджерс К. Психология супружеских отношений. Возможные альтернативы. – М., 2002.
31. Родители и дети: Учебное пособие. – Самара: Издательский дом «БАХРАТ-М», 2003.
32. Сатир В. Вы и ваша семья. Руководство по личностному росту. – М.: ИОИ, 2007.
33. Солдатенко Н.Г. Психология трудного подростка. – Рига, 1987.
34. Трудный подросток: причины и следствия. – К., 1985.
35. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. – М.: Просвещение, 1991.
36. Фурманов И.А. Детская агрессивность: психодиагностика и коррекция. – Минск., 1996.
37. Целуйко В.М. Психология современной семьи. – М.: Владос, 2006.
38. Шеффер Д. Дети и подростки: Психология развития. – СПб.: Питер, 2003.
39. Шнейдер Л.Б. Семейная психология. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006
40. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М., 1998

**Навчально-методична карта дисципліни «Психологія вікова» напрям підготовки
6.040201 «Математика», галузь знань 0402 «Фізико-математичні науки»**

Разом: 108 год., лекції – 16 год., семінарські заняття – 12 год., індивідуальна робота – 12 год., самостійна робота – 36 год., модульний контроль – 4 год.
Самостійна робота з підготовки до іспиту – 36 год.

Модуль	Змістовний модуль I	Змістовний модуль II
Назва модулів	Загальні питання вікової психології Психологія дитинства	Психологія дорослішання і дорослості
Кількість балів за модуль	72 балів	97 балів
Теми лекцій	1. Вікова психологія як наука – 1 бал. 2. Вікова періодизація психічного розвитку – 1 бал. 3. Психологія раннього та дошкільного дитинства – 1 бал. 4. Психічний розвиток молодших школярів – 1 бал.	5. Психічний розвиток підлітків – 1 бал. 6. Психологія юнацтва – 1 бал. 7. Психологія дорослих – 1 бал. 8. Психологічні особливості пізньої дорослості – 1 бал.
Теми семінарських занять	1. Концепції психічного розвитку людини – 11 балів. 2. Психічний розвиток дитини раннього віку та дошкільнят – 11 балів. 3. Формування особистості учня початкової школи – 11 балів.	4. Психологічні особливості важковиховуваних підлітків – 11 балів. 5. Становлення особистості в юнацькому віці – 11 балів. 6. Налагодження і розгортання близьких взаємин в дорослості – 11 балів.
ІНДЗ	Дослідження та профілактика тривожності дітей молодшого шкільного віку - 30 балів	
Самостійна робота (домашні завдання)	Порівняльна таблиця (Тема 1) – 5 балів Порівняльна таблиця (Тема 2-3) – 5 балів	Таблиця психічного розвитку (Тема 5-6) – 5 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота-25 балів	Модульна контрольна робота-25 балів
Підсумковий контроль	Екзамен (40 балів)	

Коефіцієнт – 2,8